

Милош Јелић

дипломирани теолог

Подизање нивоа квалитета извођења верске наставе коришћењем савремених дигиталних технологија

Сажетак: Вероучитељи у основним и средњим школама у Републици Србији налазе се пред изазовом како да наставу веронауке прилагоде савременим токовима у образовању, истовремено водећи рачуна да предмет који предају не изгуби на својој аутентичности. Жеља аутора је да, узимајући у обзир све опште и посебне циљеве верске наставе као школског предмета, укаже на извесне предности коришћења савремених дигиталних помагала у процесу припреме и извођења часова верске наставе, као и учењу предвиђених наставних садржаја.

Кључне речи: Верска настава, дигиталне технологије, веб алати, Интернет.

*„Блајоразумна ујојреба јојмова и сјивари раћа целомудреностј, љубав и знање,
а неразумна расјусностј, мржњу и незнање“¹*

Увод

Прва деценија² постојања верске наставе у основним и средњим школама у Републици Србији, оправдала је повратак овог наставног предмета у образовни систем наше земље, где је уз краће прекиде, све до педесетих година прошлог века и усвајања Закона о народним школама имао своје место³. Да ли ће ту и да остане зависиће између осталог и од способности вероучитеља да наставу прилагоде актуелним токовима у образовању, осавременујући начин извођења веронауке у школским условима. С тим у вези, од значајне помоћи може да буде коришћење савремених дигиталних помагала у припреми и извођењу часова верске наставе као и у учењу предвиђених наставних садржаја. Притом треба имати у виду и све опште и посебне циљеве овог предмета, те водити рачуна да се увођењем новина у методичко-дидактичку организацију часа не заборави на основни смисао постојања верске наставе.⁴ Дигиталне технологије треба да буду заступљене на часу верске наставе ни премало, ни превише, и треба их користити искључиво у комбинацији са традиционалним начинима извођења наставе, дакле, као допуну редовним активностима.⁵

¹ Свети Максим Исповедник, „Четири стотине глава о љубави“ у Шијаковић, Б. (ур.), АРХН КАИ ТЕ-ЛОС, *Асијектји филозофске и теолошке мисли Максима Исјовједника*, Луча XXI–XXII (2004–2005), 119.

² Реч је о периоду 2001–2011, у којем је верска настава била најпре факултативни (2001–2003), а потом и обавезни изборни предмет (почев од школске 2003/04. године).

³ Више о историјату верске наставе на овим просторима види: Јовић Р., „Кратак историјат верске наставе“, *Вероучијелъ у школи 1*, Београд: ПКИ — ПБФ, 2011, 78–88.

⁴ „Циљ катихизиса јесте да научимо шта је Црква, тј. Литургија и да постанемо њени чланови“ (Мидић И., *Православни катихизис за ђетји разред основне школе*, Београд: Завод за уџбенике, 2007, 11).

⁵ Како то лепо примећује професор Емил Каменов, „вишак информација води ка губитку информација“, па о томе треба посебно водити рачуна и када је употреба дигиталних технологија на часу верске наставе у питању (*Методика наставе веронауке*, у рукопису, 183).

(Не)ојправданост коришћења дигиталних технологија

Убрзани развој дигиталних технологија, пре свега комуникационих, из године у годину као своју природну последицу има све израженији утицај на животе људи, што истовремено ствара и недоумицу како пронаћи праву меру коришћења онога што се нуди у сфери дигиталног. Особито је ово питање актуелно за хришћане, који се данас налазе пред многоструким искушењима када је реч о употреби савремених технологија, пре свега, рачунара и интернета, али и дигиталне телевизије, разних мобилних и таблет уређаја, међу којима готово више и да нема суштинских разлика, будући да су готово у потпуности међусобно интегрисани. Како према свакој друштвеној тековини, тако и према овом својеврсном феномену доба у којем живимо треба да имамо критички приступ: једнако је погрешно неразумно прихватање свега што се нуди на „дигиталном небу“, али и потпуно одбацивање и саме помисли да би православном хришћанину дигиталне технологије могле да буду од користи⁶.

Свети Василије Велики у једној од својих беседа⁷ доноси оно што можемо да назовемо класичним разрешењем односа између богословља и античке философије — реч је о методу „селективног прихватања“, односно „теорији пчеле“⁸. Метод о којем је реч можемо да применимо и на проблематику употребе савремених дигиталних технологија, имајући у виду да при расуђивању о овој проблематици основно мерило треба да нам буде Господ Исус Христос — једино непогрешиво мерило свега Божјег и човечјег⁹.

Податак да на Интернету постоји велики број православних презентација и портала, знатан број православних радио-станица, да је у оснивању или већ основано неколико православних телевизијских канала широм васељене, говори у прилог тези да Црква на изванредан начин благосиља коришћење савремених технологија, али увек са нагласком на меру и сврху употребе истих. Напоследку, није ли хришћански став да је човеку све од Бога дато, али и да од човека искључиво зависи да ли ће дарове употребити на добро или их злоупотребити? Не треба да одбацимо могућност да један од начина преношења јеванђелске поруке буде и овим, савременим дигиталним путевима, али истовремено не треба ни да дозволимо да се Црква претвори у информациони сервис. Уместо одбацивања, уложимо напор у преображај дигиталног простора, његовог садржаја и начина коришћења. На тај начин ће и употреба дигиталних технологија у потпуности бити смислена и оправдана.¹⁰

⁶ Један од савремених тумача ове проблематике из крила Цркве, презвитер Оливер Суботић, такве ставове назива „технолатријским“ и „технофобијским“, указујући да су обе крајности потпуно стране аутентичном православном поимању света и човека (Види: Суботић, О., „Искушење технолатрије и технофобије“, прегледано 15.10.2011. на <http://www.covekitechnologija.com/?p=3>).

⁷ Реч је о 22. беседи, или како се још назива: „Беседа младима о користи од јелинских списа“.

⁸ Он, дакле, сматра да из паганске књижевности треба узимати само оно што је добро, а све остало треба избегавати, баш као што и пчела првенствено иде за медом (поленом), а не за бојама или мирисима: „Понеки се наслађују само миомирисом цвећа и шаренилом његових боја, док пчеле са њега сакупљају мед. И они који у делима не траже само наслалу и удобност, свакако ће моћи да нађу и неку корист за душу. У свему изражавајући пчеле, и ви треба да изучавате књиге. Оне се не заустављају подједнако на свим цветовима, нити са оних на којима се зауставе односе све. Напротив, узевши оно што је неопходно за њихово дело, оне остало остављају и одлазе. *Уколико смо целомудрени, и ми ћемо сабрајти оно што нам је својствено и што је сродно истини, док ћемо остало занемарити* [курзив наш].“ („Беседа младима о користи од јелинских списа“, *Свети Василије Велики: Беседе*, Манастир Хиландар, 2009, 187).

⁹ Уп. Поповић, Ј., *Дојмайлика православне Цркве*, књига трећа, Београд, 1978, 390.

¹⁰ За опширнија разматрања ове проблематике препоручујемо сајт „Човек и технологија“ на адреси <http://www.covekitechnologija.com>.

Коришћење дигиталних технологија у настави веронауке

Резултати новијих истраживања рађених у нашим школама јасно су ставили до знања да постоји реална потреба за употребу информационих технологија у настави¹¹. Иако није експлицитно наведено да ли је и верска настава као школски предмет обухваћена овим истраживањима, могли бисмо да закључимо да би употреба савремених технологија и на часовима верске наставе могла да користи унапређивању квалитета часова, и да повећа заинтересованост ученика за овај предмет. Не смемо да дозволимо да нам часови буду незанимљиви и сувопарни, али ни да их претварамо у дигиталне радионице. Ученицима треба да представимо једну другачију слику света и живота од оне која им се данас нуди и у чему, чини се, пресудно доприносе управо дигиталне технологије. Интернет и рачунари, а то је оно на шта најпре помислимо када говоримо о дигиталним технологијама, представљају готово непресушни извор информација, али треба да ученике непрекидно упућујемо на чињеницу да се истинско знање прима и добија искључиво у Светој Литургији¹².

Постоји читав палета различитих веб алата¹³ које можемо да искористимо на часовима верске наставе, како за групни, тако и за индивидуални рад. Предност оваквог приступа је у томе што ученици могу да се баве одређеном проблематиком и изван ограничења која намеће један школски час те тако, на пример, могу да се од својих кућа припреме за долазеће наставне садржаје користећи се доступним ресурсима на Интернету, али и да ураде заједнички рад на задату тему користећи се нпр. Microsoft One Note програмом — дигиталном бележницом у коју могу да додају своје коментаре, фотографије, видео снимке и др. Такође, вероучитељи могу да у форми блого креирају веб страницу посвећену верској настави, коју је касније врло једноставно допуњавати различитим активностима са часова, из Цркве, занимљивим текстовима и слично. „Постављање“ на Мрежу наставних јединица може да буде добра идеја, јер се на тај начин креира он-лајн база квалитетних садржаја који могу да користе ученицима за понављање и утврђивање онога што су научили на часу (када је реч о постављању обрађених лекција), али и другим вероучитељима (у виду припрема у електронској форми) — као својеврсна помоћ у осмишљавању и реализацији сопствених часова.¹⁴

Оно што је са дидатичког становишта важно, а тиче се употребе дигиталних технологија на часу верске наставе, јесте да вероучитељ пре свега треба да поседује одговарајући ниво информатичко-рачунарске писмености како би могао да брзо и лако бира материјале које ће користити на часу, да уме да правилно одреди меру (количину) мултимедијалних садржаја које ће ученицима презентовати, као и да води рачуна о томе да бира мултимедијску подршку искључиво онда када уче-

¹¹ Према једном од тих истраживања, проценат ученика код којих постоји веома велико, велико и средње интересовање за употребу информационих технологија у настави износи чак 90,92. (Уп. Милановић К., Милосављевић В., „Истраживање о ставовима ученика у Србији о примени ИКТ средстава у настави и учењу“, прегледано 20.10.2012 на: http://www.mpn.gov.rs/resursi/dokumenti/dok179-srp-CN-TI_stavovi_ucenika_o_ikt.pdf).

¹² У складу са Филиповим позивом Натанаилу да дође и лично се увери да је Христос заиста Господ. Уп. Јн.1,46.

¹³ Реч је о тзв. Веб 2.0 алатима који, иако у највећем броју нису изворно осмишљени за употребу у настави, све више налазе своје место у припреми и реализацији наставних садржаја. Више информација на веб адреси: <http://vebciklopedija.weebly.com>.

¹⁴ Уп. Јелић, М., „Неке могућности употребе информационих технологија у извођењу верске наставе“, *Вероучијелъ у школи 2*, Београд: ПКИ ПБФ, 2011, 67–74.

ницима треба дочарати нешто што је удаљено од њиховог окружења и могућности директног увида или апстрактно. Вероучитељ треба да буде спреман и да коментарише материјал који презентује и да одговара на питања ученика, да припрема ученике за самостално коришћење Интернета, у смислу процене поузданости информација и дефинисања циља претраге; наставник треба да да прецизна упутства ученицима како да са Интернета прикупљају информације, како да на основу њих заузму одређени став или да их критички интерпретирају.¹⁵

Примери часова верске наставе на којима су коришћене дигиталне технологије

У наставку, нудимо примере две наставне (методске) јединице реализоване уз употребу дигиталних технологија. Сви примери су ради лакше прегледности дати у табеларној форми према прилагођеном обрасцу припреме за час преузете са интернет странице Одбора за верску наставу Архиепископије београдско-карловачке¹⁶.

Пример 1

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ	ВЕРСКА НАСТАВА — ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС
РАЗРЕД	Пети
НАСТАВНА ОБЛАСТ	Мојсијев закон као припрема и водич ка Христу
НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	Десет Божијих заповести
ТИП ЧАСА	ОНС
МЕТОДЕ РАДА	Дијалошка, монолошка
ОБЛИЦИ РАДА	Индивидуални, фронтални
НАСТАВНА СРЕДСТВА	Умрежени рачунари са интернет конекцијом
ВРСТА НАСТАВЕ	Дигитална — мултимедијална
ОБЈЕКТИ	Дигитални кабинет
ЦИЉ ЧАСА	Разумевање односа човека и Бога у Старом завету кроз давање закона изабраном народу.
ВАСПИТНИ ЗАДАЦИ	Развијање свести о томе да ниједан закон није већи од љубави према Богу и човеку.
ОБРАЗОВНИ ЗАДАЦИ	– Упознавање са разлогом давања заповести. – Упознавање са садржајем Десет Божјих заповести.
ФУНКЦИОНАЛНИ ЗАДАЦИ	– Ученици знају да објасне разлог давања заповести. – Ученици разумеју смисао односа човека и Бога и човека и човека у Старом завету.

¹⁵ Каменов, Е., *наведено дело*, 182.

¹⁶ Образац је могуће преузети са адресе: http://www.katiheta.net/joomla/dokumenti/priprema_forma.doc.

ПЛАН ЧАСА — ТОК
НАСТАВНОГ РАДА

УВОДНИ ДЕО:

Час почињемо молитвом.

Кроз разговор са ученицима утврђујемо главне идеје градива обрађеног у претходним наставним областима, које треба да им помогну да лакше разумеју разлог и смисао давања Закона, као једне од етапа у тзв. историји спасења:

- Бог није одустао од свог плана да човек и природа живе вечно, иако је први човек одбио да има заједницу са Богом;
- избор Аврама и његових потомака као почетак Цркве.
- старозаветна Црква као праслика новозаветне Цркве.

ГЛАВНИ ДЕО:

Указујем ученицима на двоструки значај давања заповести, које треба да сачувају Јевреје од евентуалног отпадноштва од вере, и истовремено их припреме за долазак Спаситеља.

Објашњавам им смисао давања старозаветног Закона, уз нагласак на чињеницу да заповести треба да буду средство за остварење заједнице Бога и човека, а не циљ саме себи, како се то често погрешно тумачи. Зато је испуњавање заповести без личног заједништва Бога са човеком и човека са човеком погрешно и не води ка спасењу. Правим поређење са новозаветним Законом (Две највеће заповести: „Љуби Господа Бога свога...“ и „Љуби ближњег свога“).

Наводим речи Светог апостола Павла: „Тако нам закон постаде васпитач за Христа, да би се вером оправдали“ (Гал 3, 24), које на сажет начин изражавају идеју о Старозаветном закону као водичу ка Новозаветној Цркви и будућем Царству Божјем.

Упућујем ученике на сајт предмета на веб адреси: <http://veronauka.oshrs.edu.rs/> и страницу посвећену наставној јединици коју обрађујемо. На даље треба да прате упутства дата на тој страници.

ЗАВРШНИ ДЕО:

Позивам ученике да приступе вези на којој се налазе питања у вези са наставном јединицом. Сваки ученик приступа са свога налога и самостално даје одговоре, које затим прослеђује наставнику.

Молитва

Крај часа.

Пример 2

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ	ВЕРСКА НАСТАВА — ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС
РАЗРЕД	Шести
НАСТАВНА ОБЛАСТ	Рођење Христово "од Духа Светога и Девојке Марије"
НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	Рођење Христово (библијска приповест)
ТИП ЧАСА	ОНС
МЕТОДЕ РАДА	Дијалошка, монолошка
ОБЛИЦИ РАДА	Индивидуални, фронтални
НАСТАВНА СРЕДСТВА	Умрежени рачунари са интернет конекцијом
ВРСТА НАСТАВЕ	Дигитална — мултимедијална
ОБЈЕКТИ	Дигитални кабинет
ЦИЉ ЧАСА	Упознавање са догађајем рођења Христовог, онако како је то записано у Светом Писму Новог Завета.
ВАСПИТНИ ЗАДАЦИ	Развијање свести о томе да Бог никада не напушта човека, чак и онда када човек напусти Бога, чему је потврда рођење Христово као испуњење Божијег обећања датог човеку после Пада.
ОБРАЗОВНИ ЗАДАЦИ	<ul style="list-style-type: none"> – Уочавање везе Аврама и Исуса Христа, тј. Старог Завета и Новог Завета. – Упознавање са библијским описом рођења Христовог. – Указивање на начин на који се на иконама слика догађај рођења Христовог.
ФУНКЦИОНАЛНИ ЗАДАЦИ	<ul style="list-style-type: none"> – Ученици разумеју везу између Аврама и Исуса Христа, тј. између Старог и Новог Завета. – Ученици знају да испричају/опишу догађај Христовог рођења. – Ученици знају да препознају иконографску представу рођења Христовог.
ПЛАН ЧАСА — ТОК НАСТАВНОГ РАДА	<p>УВОДНИ ДЕО:</p> <p>Час почињемо молитвом.</p> <p>Подсећамо се на старозаветна пророштва која говоре о рођењу Христовом, посебно на Исаијино пророштво: „Зато ће вам сам Господ дати знак; ето девојка ће затруднети и родиће Сина, и наденуће Му име Емануило“ (Ис. 7,14).</p>

	<p>ГЛАВНИ ДЕО:</p> <p>Упућујем ученике на везу ка он-лајн верзији Светог Писма, на адреси http://www.pouke.org/svetopismo/. Тражим од њих да пронађу одломак који говори о рођењу Христовом, тако што у падајућем менију бирају Синодски превод Светог Писма Новог Завета, а у пољу за претрагу куцају речи „Рођење Исуса Христа“.</p> <p>Читамо опис родослова Исуса Христа и опис Његовог рођења (Мт. 1–2).</p> <p>Објашњавам ученицима шта су „упоредна места“ у Светом Писму. Упућујем их на упоредно место о рођењу Христовом: Лк. 2, 1–20.</p> <p>Коментаришемо сличности и разлике између ова два сведочанства о рођењу Христовом.</p> <p>Ученике упућујем да у Google претраживачу откуцају речи „Рођење Господа Исуса Христа“ и да погледају страницу „Слике“. Отвара им се страница са иконографским представама Рођења Христовог. Коментаришемо иконе на којима је насликано Христово рођење, уз напомену да ћемо се иконом бавити у последњој наставној теми у шестом разреду („Христов живот у православној иконографи“).</p> <p>ЗАВРШНИ ДЕО:</p> <p>Позивам ученике да са свога налога у текст-едитору (Microsoft Word, LibreOffice Writer) по сећању опишу догађај рођења Христовог, онако како су то прочитали у Светом Писму Новог Завета. Документ треба да сачувају под својим именом и проследи га наставнику.</p> <p>Молитва.</p> <p>Крај часа.</p>
--	---

Закључак

Жеља нам је да овим радом подстакнемо вероучитеље на тражење начина како да своју наставну праксу учине квалитетнијом. Могућности су различите, а на вероучитељима је да сами, сходно својим склоностима и у складу са својим промишљањима о датој проблематици, одреде шта ће да користе на својим часовима. Једно је сигурно: пред вероучитеље је постављен изазов да ли да се кроз праћење актуелних наставних токова и сами усавршавају и оспособљавају да одговоре свим потребама савремене наставне праксе, или не. Притом, не мислимо да је наставник који у својој раду не користи савремене дигиталне технологије недовољно добар, само износимо став да би коришћење ових технологија у реализацији верске наставе заиста могло да допринесе даљем подизању нивоа квалитета њеног извођења, под условом да се на прави начин осмисле садржаји који би на овај начин били презентовани ученицима, непрекидно истичући основну идеју постојања овог предмета, а то је учествовање у Тајни Христовој.

Литература

- Свети Василије Велики, *Беседа*, Манастир Хиландар, 2009.
- Свети Максим Исповедник, „Четири стотине глава о љубави“ у Шијаковић, Б. (ур.), АРХН КАΙ ΤΕΛΟΣ, *Аскетички филозофске и теолошке мисли Максима Исповједника*, Луча XXI–XXII (2004–2005).
- Јелић, М., „Неке могућности употребе информационих технологија у извођењу верске наставе“, *Вероучијел у школи 2*, Београд: ПКИ ПБФ, 2011.
- Јовић Р., „Кратак историјат верске наставе“, *Вероучијел у школи 1*, Београд: ПКИ — ПБФ, 2011.
- Каменов, Е., *Методика наставе веронауке*, у рукопису.
- Милановић К., Милосављевић В., „Истраживање о ставовима ученика у Србији о примени ИКТ средстава у настави и учењу“, http://www.mpn.gov.rs/resursi/dokumenti/dok179-srp-CNTI_stavovi_ucenika_o_ikt.pdf.
- Мидић И., *Православни катихизис за ђетини разред основне школе*, Београд: Завод за уџбенике, 2007.
- Поповић, Ј., *Домаћиника православне Цркве*, књига трећа, Београд, 1978.
- Суботић, О., „Искушење технолатрије и технофобије“, <http://www.covekitehnologija.com/?p=3>.

Summary: Teachers of religious education at primary and secondary schools in Serbia are facing the challenge how to adapt their teaching methods to modern tendencies, taking care that subject they teach does not lose its authenticity, at the same time. The author's intention is to, taking into account all the general and specific objectives of religious education as a school subject, point out some advantages of using modern digital technologies in the process of learning religious education. The author's opinion is that there are a lot of possibilities to improve the quality of teaching religious education, in this way. Teachers only have to choose in which way they will use digital technologies at their classes, having in mind primary reason of existence of religious education, which is participation in The Mystery of Christ.

Key words: Religious education, digital technologies, web tools, Internet.